

Esglésies amb campana d'obús. Vall d'Ariet (part 3)

Ocupant tot el sector que abraça la frontera de terme del pollegó occidental del municipi d'Artesa de Segre, trobem –fortament disseminat– el nucli que pren com a nom l'accident orogràfic on està ubicat: Vall d'Ariet. Aquesta partida del municipi, més que un nucli és un conjunt de masies disseminades dins d'un espai territorial que es subdivideix amb noms propis: Ariet de Sols o “desús”, Ariet del Mig i Ariet de Caps.

Segons dades facilitades per el Sr. Delfí Solé i Puig de Lluçars al Sr. Josep Lladonosa per a l'elaboració del llibre *Història d'Artesa de Segre i la seva comarca*, en documents extrets de l'antic ajuntament de Baldomà a l'any 1926 (data en que es va annexionar al d'Artesa), a la Vall d'Ariet hi havien les masies que es detallen a continuació. A l'Ariet de Caps: cal Castellà, can Ros, can Pubill, can Jaumetó, can Planxat, cal de n'Aran, casa Major, cal Moliner i el mas del Franciscà. A l'Ariet del Mig: can Paneres, can Bivillit, can Reguera, casa Joan i cal Mateu. A l'Ariet de Sols: casa de la Collada, can Simon, casa Ballart, can Marquet, casa d'en Queló, can Ventura, can Billit de Baix, casa Blanco i la casa rectoral amb l'església.

Avui, totes aquestes masies estan deshabitades i moltes d'elles en estat ruïnós. Tan sols roman habitat el mas dels Simon, des d'on es controlen les activitats agrícoles de la finca i on s'aixopluga, en els seus corrals, el ramat de bens.

Joan Coromines, a la seva obra *Onomasticon Cataloniae*, relaciona la denominació d'aquest indret amb el nom de persona Àries o d'algun derivat seu. Ens diu: “*El nom de persona Àries fou un manlleu del grec i ja estava arrelat en el llatí cristià hispànic; Aria en temps pagans; en temps romànics no fou tant de Catalunya com de Castella, però havia tingut llarg curs entre nosaltres. Es troba el nom de persona Àries en el bisbat de Barcelona l'any 1010. Una variant més romanitzada, Arius, es troba com a nom de persona l'any 981*”. En Coromines continua la seva exposició dient-nos que els noms de lloc que van al darrera de Castell solen contenir un nom de persona, la qual cosa reforça la prova que es tracta d'un derivat del nom propi “Àries”.

Situació

Com hem vist, l'antiga parròquia de Sant Bartomeu la tenim situada a Sols, a la part baixa d'aquesta vall que neix prop de la frontera municipal entre Vilanova de Meià i Artesa de Segre, a l'aiguabarreig dels barrancs de les Planes i d'en Gener, els quals esdevenen el barranc

de la Clua. Aquesta vall està protegida per les muralles calcàries i les vessants que formen les serres de l'Obac, a l'esquerra de la vall, i la de Sant Mamet, a la seva vessant dreta.

L'accés el farem des de Baldomà, seguint la carretera que ens porta a Clua (abans la Clua de Meià), en la que transcorreguts 4,6 km trobarem, a mà esquerra, una pista ascendent (recentment aplanada), la qual, transcorreguts 2 km més, ens mena al desviament que condueix a Santa Maria de Meià i a Gàrzola. Just després de deixar a la dreta aquest desviament, la pista ens aboca a l'església de Sant Bartomeu.

L'església

L'església de Sant Bartomeu és un temple romànic orientat a l'est, just als 90°, d'una sola nau que originalment tenia la coberta de fusta. En data indeterminada es reforçaren els murs per tal de construir-hi la volta de canó. La part posterior del monument està tancada amb tres absis rodons coberts amb volta de quart d'esfera. Val a dir que Sant Bartomeu és una de les tres úniques esglésies romàniques de la comarca de la Noguera on trobem la característica de triabsial.

La porta d'accés a l'actual església està situada al frontis, on també hi reposa el campanar amb la campana d'obús, construït amb pedra tosca per tal de reduir pes. Al bell mig d'aquesta

Església de Sant Bartomeu amb el cementiri adossat

façana hi veiem una de les 4 finestres del temple, aquesta en forma de creu on el braç vertical és més llarg i estret. Les altres tres obertures estan realitzades amb arc dovellat i les trobem a cada un dels absis.

El seu interior, sobri, conté la imatge, única, de Sant Bartomeu i una pica baptismal. Les parets estan arrebossades amb guix i el terra està pavimentat amb lloses.

Unit a l'església i voltat amb mur de pedra hom hi troba el cementiri.

Se sap que aquesta construcció data d'abans del 1040, tot i que no hi ha constància documentada fins l'any 1095 en què Ermengol de Meià féu donació de les esglésies rebudes pel seu pare, en les que s'inclou la de Sant Bartomeu, al monestir de Meià.

A mitjans del s. XVII, l'historiador Joan Gaspar Roig i Jalpí (1629-1691), en la seva obra sobre "El Priorat de Meià" fa constar la notació: "*San Bartholome Apostol, en Iriet. Es parroquial*". Constatava així que en aquella època era temple parroquial del castell d'Ariet, tal com ho va ser fins la desamortització, l'any 1835.

Advocacions

L'advocació de l'església de la Vall d'Ariet correspon a Sant Bartomeu. Aquest sant, apòstol, fill de sants i màrtir, va patir l'arrencament de la seva pell en viu. Entre altres patronatges, Sant Bartomeu era invocat pels pagesos que treballaven per compte d'altres, essent comú aquest nom entre els homes dedicats a aquesta activitat.

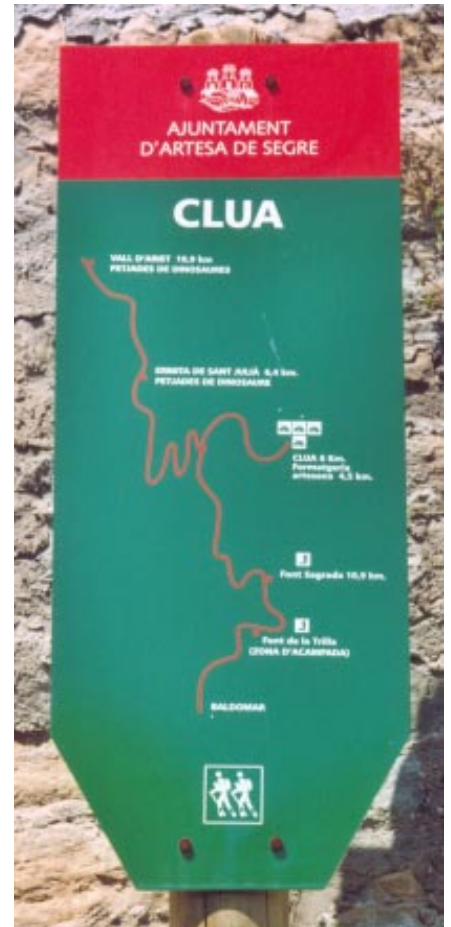
En un capbreu del 1137, en què es parla de la dependència d'aquesta es-

glésia al monestir de Santa Maria de Meià, es cita també a Sant Andreu, no deixant gens clar si a Ariet hi havia dues esglésies o bé si va ser un canvi de titularitat. Sant Andreu era germà de Pere i, com Sant Bartomeu, apòstol

de Crist. Aquest sant, nascut a Galilea, patí el martiri de la crucifixió.

L'any 1315, en una visita del delegat de l'arquebisbe de Tarragona, aquest emissari emeté l'informe de les esglésies visitades indicant com a paròquia d'Ariet l'església dedicada a Sant Andreu.

Cal parar compte a l'entrada a Baldomà, des d'on surt la carretera de Clua, on actualment s'hi troba un rètol indicatiu que, amb el títol de "Clua", dibuixa el recorregut que transita per la Vall d'Ariet. Aquest cartell, entre altres molts errors d'ubicacions i distàncies, senyalitza l'església de Sant Bartomeu amb el nom d'ermita de Sant Julià. Realment aquesta advocació pertany a l'església parroquial de Clua, que actualment està fora de culte i és utilitzada com a magatzem.

Retolació incorrecta

La campana d'obús

El cap d'obús que fa de campana a l'església de Sant Bartomeu va ser trobat l'any 1942 pel Sr. Josep Novau, conegut a la contrada com en Simon, el pastor de la Vall d'Ariet. Aquesta troballa la va fer mentre estava caçant a la partida de Malacosta, a la falda sud del pic de Sant Mamet, dins del terme municipal d'Alòs de Balaguer. Tan sols va trobar el cap d'obús buit. Just veure'l, va

pensar que aquell troç de bomba podia fer les funcions de campana a l'espoliat campanar de Sant Bartomeu.

Degut al pes de l'enginy va tornar amb el seu pare i, amb dos troncs d'alzina i filferros, pare i fill van carregar-la a les espatlles. Varen baixar caminant per la muntanya fins a Figuerola. Allà, el camió que transportava el pa la va portar fins al ferrer de Vilanova de Meià (que avui ja no hi és), a qui li varen demanar que li fes un batall i la netegés.

Un cop enllestida, com que aleshores no hi havia camí, varen preparar una burra amb dos sacs de palla, per no ferir-la, i li carregaren la campana. A l'arribar a l'església, ajudats per un mestre d'obres, hissaren la campana amb cordes, col·laborant el Sr. Josep Novau i el seu pare des de baix, fins alçar-la a la teulada i fixant-la a l'espaldana de l'església.

Aquesta història me l'explicava el pastor Simon, després de setmanes de buscar-lo, a la pista que puja a la Vall d'Ariet des dels respectius vehicles estant, on vàrem coincidir mentre començava a fosquejar. Acabada l'explicació em va brodar la conversa amb l'afirmació: *Aquesta és la veritable història, no com en altres casos que són històries disfressades.*

Castell d'Ariet

Habitualment, els castells de l'edat mitjana estan complementats amb la corresponent construcció religiosa. Aquest

El Sr. Josep Novau, el pastor Simon, amb el seu ramat la tardor del 2002

és el nostre cas, en què l'església de Sant Bartomeu feia les funcions de temple de la fortalesa d'Ariet, a l'actual Ariet de Sols.

D'aquest castell, encara avui, podem veure les restes situades en un petit turó voltat de vegetació boscosa. Les seves parets, de base gruixuda, arriben als 9 metres d'alçada a la torre que aixecava tres pisos. En època moderna es varen utilitzar algunes d'aquestes parets per fer-hi una masia, modificant-se part del parament, però actualment aquesta també està derruïda.

A l'any 1040, el terme del Castell d'Ariet pertanyia a la nissaga dels Meià. Al 1311 passà, per herència, a Pere de Ayerbe, qui a l'any 1424 el permutà al rei Jaume II per terres que aquest tenia

a l'Aragó. Posteriorment aquest castell és integrat al Marquesat de Camarasa.

L'esmentat Roig i Jalpí escriví la següent referència a mitjan s. XVII: *"En la parroquia de Ariet hay una torre grande, alta y cuadrada, inhabitable, con algunos vestigios que denotan haber habido, en aquel puesto, fortaleza."*

Agraïments

He d'expressar el meu agraïment, especialment, al Sr. Josep Novau, el pastor Simon de la Vall d'Ariet, amb qui la tardor passada havíem tingut una primera conversa que va acabar amb un "fins aviat", ja que és un pou de coneixements sobre aquest territori. En aquesta ocasió, cercant-lo per a veure si em podia donar referències sobre l'origen de la campana, va resultar ser ell mateix el descobridor.

També vull explicitar el meu reconeixement al Sr. Andreu Romà i Espí, consoci a l'Agrupació Excursionista "Catalunya" (a Barcelona) i Secretari de la Societat d'Onomàstica, per les seves aportacions a l'origen dels noms de poblacions i de lloc del nostre municipi.

*Text i fotografies:
Ramon I. Canyelles*

Castell d'Ariet, del qual depenia l'església de Sant Bartomeu a l'edat mitjana